

Historicko-teologické poznatky o sviatosti Eucharistie v prospech rozvoja katechézy

PETER TIRPÁK

Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta

Abstract: *A person who receives baptism, becomes the member of the community of God's people and Christ's body, so the Church. Community based on Christ as the corporate personality of salvation, celebrates his memory until he comes again. This established practice of the celebration has its origins in the command of Christ himself, that is reported except by Apostle Luke also by the Apostle St. Paul in First Corinthians, where he reports on the Eucharist (cf. 1 Cor 11,23-34; Luke 22,14-20). If the resurrection of Jesus was held simultaneously with his second coming, it would therefore be no celebration of the Eucharist. Thus is it a commemorative celebration in which the Lord is present so he would continually provide to his faithful a share in his resurrection. The submitted paper wants to offer a deeper perception of the sacraments, which connects heaven and earth and covers and permeates all creation.*

Key words: *Eucharist. Historical events. Church's teaching. Catechesis.*

Etymológia slova „eucharistia“ (z gr. *eucharistein*) označuje „uznanie a vďačnosť“, odtiaľ potom odvodené poďakovanie.¹ Tento základný význam má svoje opodstatnenie tak v profánnej, ako aj v biblickej gréčtine. Badať ho tak v oblasti ľudských vzťahov, ako aj vo vzťahu k Bohu. Vo vzťahu s Bohom sa poďakovanie stretáva s požehnaním. V ňom sa oslavujú Božie zázračné skutky (diela), ktoré sa v živote človeka prejavujú z dobroty Boha. V týchto podmienkach je poďakovanie spojené s anamnézou, kde spomienka (pamiatka) evokuje minulosť a slovo „eucharistein“ je rovnocenné slovu „eulogein“. Táto eulogia (Eucharistia) sa osobitne nachádza v zmienkach o židovských hostinách, ktorých súčasťou bola oslava

¹ VIŠŇOVSKÝ M.- ŠOKA S.: *Malý teologický lexikón*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo, 1989, s. 64.

a chvála Bohu za pokrmu. Sv. Pavol v tomto zmysle hovorí o jedení, ktoré je spojené s Eucharistiou.

Zaujímavý je pohľad na Ježišovo a kresťanské používanie slova Eucharistia. Pri prvom rozmnožení chlebov Ježiš podľa synoptikov prednáša požehnanie a podľa svätého Jána poďakovanie (Jn 6,11). Pri druhom premenení svätý apoštol a evanjelista Matúš spomína poďakovanie (Mt 14,19), kým svätý Marek hovorí o poďakovaní nad chlebom a o požehnaní nad rybami (Mk 6,41). Táto praktická rovnocennosť oboch výrazov nás odrádza od toho, aby sme rozoznávali pri Poslednej večeri zvlášť požehnanie nad chlebom a poďakovanie nad kalichom. Pozerajúc sa na iný zdroj, svätý apoštol Pavol zase hovorí o poďakovaní nad chlebom a o požehnaní nad kalichom (1 Kor 11,23-26). Termín Eucharistia sa používal na označenie úkonu, ktorý Ježiš ustanovil v predvečer svojej smrti. Je potrebné vedieť, že tento termín vyjadruje jednak chválu za zázračné Božie skutky, a jednak poďakovanie za prijaté dobro. Ježiš týmto rozhodujúcim skutkom udelil pokrmom večnú hodnotu svojej vykupiteľskej smrti, zavŕšil a naveky ustálil túto obeť, seba a všetkých vecí Bohu, čo je vlastnosťou náboženstva a bytostným prvkom Ježišovho diela spásy. S Ježišom, obetovaným na kríži a v Eucharistii, sa celé ľudstvo aj s vesmírom vracia k Otcovi. Toto bohatstvo Eucharistie nachádzame v mnohých textoch Svätého písma, ktoré hovoria o ustanovení a prvotnom slávení tejto sviatosti.² Ak sa chceme opierať v katechéze o jednotlivé texty Svätého písma, biblický text musí byť čítaný v kontexte Tradície, pretože tá predstavuje jej základné východisko ako normu pre katechetickú edukáciu.³

Keďže medzi Kristovým vzkriesením a jeho príchodom prebieha čas, ktorého dĺžka je nám neznáma, nový Boží ľud, ktorý Ježiš vytvoril, musí oslavovať pamiatku vtelenia, smrti, oslávenia a druhého príchodu, a tak si uvedomovať zmysel svojej vlastnej existencie. Tak sa spomienkové slávenie stáva vzdávaním vďaky. Slávenie Eucharistie spĺňa potrebu slávenia, ktorá tkvie v Cirkvi ako v každej ľudskej spoločnosti. Potreba slávenia v Cirkvi je charakterizovaná osobitosťou, že Cirkev je totiž Božím ľudom a Kristovým telom.⁴

Pohľad na Eucharistiu z dejinných udalostí

Prvotné kresťanské spoločenstvo sláвило pamiatku svojho Pána počas večere aj na základe Ježišovho výslovného príkazu. Večera tvorila celok,

² DÉFOUR L, X.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1995, s. 79.

³ Porov. SLIVKA, D.: Vysvetľovanie Božieho slova v katechéze. In: PALA, G.: *Teologické súvislosti mediálnej problematiky v katechéze. Zborník prednášok z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov : GTF PU, 2009, s. 122.

⁴ SCHMAUS M.: *Sviatosti*. Rím: SŮSCM, 1986, s. 63.

pozostávajúci z dvoch častí. Prvá časť bola obyčajnou večerou na nasýtenie, druhá časť bola Eucharistiou. S touto formou pamiatkovej slávnosti sa stretávame v kresťanských obciach v Korinte, i v Jeruzaleme (porov. Sk 2, 42.46; 20, 7-11). Podľa ustanovenia Ježiša Krista bolo treba zopakovať nie hostinu, ale tieto podstatné časti:

- a, Ježiš bral do rúk chlieb,
- b, vzdával vďaky,
- c, lámal,
- d, rozdal v sprievode svojich slov,
- e, bral víno,
- f, vzdával vďaky,
- g, dával svojim apoštolom v sprievode svojich slov.

Neskôr došlo k zlúčeniu týchto aktov, a tak sa vytvorila následná forma:

- a, príprava chleba a vína,
- b, modlitba vďakvyzdávania,
- c, lámanie chleba,
- d, prijímanie ⁵.

V tejto forme je už možné spozorovať stavbu dnešného slávenia liturgie. Nasledujúcim krokom z hľadiska vnímania a vývoja Eucharistie bolo to, že jej slávenie sa mohlo uskutočniť nezávisle na hostine. Túto zmenu badať najmä od 2. storočia. V súvislosti s týmto faktom sa menilo aj prostredie, v ktorom sa Eucharistia slávila. Z miestností sa vytratili stoly, ostal len jeden na chlieb a víno. Sieň sa premenila na miesto náboženského zhromaždenia. Zmenili sa aj výrazové prostriedky, ktoré sa vzťahovali na jedenie, ako „lámanie chleba“ či „stôl Pána“. Následkom oddelenia Eucharistie od hostiny sa zmenil aj čas jej slávenia. Nekonalo sa iba pri večeri a keďže nemali deň pracovného voľna, slávili Eucharistiu v nedeľné ráno. Bolo to na pamiatku toho, že Pán bol vzkriesený zavčas ráno na tretí deň. Ranné slávenie Eucharistie dosvedčuje Plínius v liste cisárovi Trajánovi, v ktorom o tomto zhromaždení hovorí takto: „*Určitý deň sa schádzajú na briedzení*“. O nedeľnom slávení zasa svedčí sv. Justín, keď stretnutie opisuje takto: „*Schádzajú sa v deň pomenovaný podľa Slnka*“.

Eucharistia slávená v mestách v Deň Pána predstavovala ústredný prvok – centrum kresťanského života. Účasť na jej slávení bola výlučným právom prvých kresťanov a tvorila oblažujúci zdroj pre ich život. Do 18. stor. boli také mienky, že apoštoli robili opakované slávenie Eucharistie v rámci obradných predpisov veľkonočnej večere. Je síce pravda, že dostali príkaz „...*toto robte na moju pamiatku*“, no neznamená to, že všetko

⁵ VRABLEC, J. – JARAB, J. – STANČEK, L.: *Chodte aj vy do mojej vinice*. Trnava : SSV, 1997, s. 142.

robili do písmena tak, ako sa to udialo na Poslednej večeri, kde bol prítomný Kristus pred svojím umučením. Kresťania však „lámanie chleba“ konali denne (Sk 2,46). V apoštolskej dobe sa konsekrácia chleba a vína dostala vedľa seba (aspoň ako fakultatívna prax, ako nám to zachovali Matúš a Marek). Svätá liturgia teda neprebíhala v rámci veľkonočného rituálu. Žiaľ, z prvého storočia po apoštoloch vieme veľmi málo, ako vykonávali tento obrad. Zachovalo sa len niekoľko čít, na základe ktorých môžeme usúdiť, akou cestou sa uberala táto prax slávenia.⁶

Prvou charakteristickou črtou je „*klasistouartou*“ (lámanie chleba), ktorým sa nazývala samotná Eucharistia. Spomenuté lámanie chleba opisuje aj svätý apoštol Pavol v Liste Korintanom, pričom má na mysli zaiste slávenie Eucharistie (porov. 1 Kor 10,16). Takisto v Skutkoch apoštolov čítame o tom, že spoločenstvo v Troade „*sa v prvý deň týždňa zišlo na lámanie chleba*“ (Sk 20,7). Lámanie chleba bolo všeobecným znakom ako i úvodom k stolovaniu. Obsahovalo modlitbu vďakvyzdania a účasť spolustolujúcich. Po krátkom čase sa prax lámania chleba vníma ako vhodný rámec na slávenie Eucharistie. Členovia ranej Cirkvi sa schádzali na spoločné večere v malých spoločenstvách. Na nich pravdepodobne slávil aj Eucharistiu (Sk 2,42).

Apoštolská a poapoštolská doba

Najcharakteristickejšou črtou apoštolskej liturgie bola skutočnosť, že sa slávila v rámci večere (nie však veľkonočnej).⁷ Prvým a istým dôkazom je tu svedectvo svätého Pavla v súvislosti s Korintanmi. Isté je, že tu hovorí o Eucharistii, pretože spomína Pánovu večeru, pričom pripomína, že kto by jedol chlieb alebo pil Pánov kalich nehodne, previní sa proti Pánovu Telu a Krvi (porov. 1 Kor 11, 20-27). Na obvyčajnej večeri by sa nedalo hovoriť o takom svätokrádežnom hriechu. Svätý Pavol neodsudzuje prax lámania chleba, ale spôsoby zneužívania. Podľa svedectva tohto apoštola môžeme s istotou tvrdiť, že premenenie chleba a vína v bolo tomto čase od seba oddelené.

Medzi významné a zároveň najstaršie diela teológie, ktoré potvrdzujú prax slávenia Eucharistie, patrí učenie dvanástich apoštolov *Didaché*, ktoré vyzýva veriacich, aby sa v Deň Pána zúčastnili na „lámaní chleba“ a aby sa na to pripravili pestovaním bratského zmýšľania.⁸ Na toto bratské

⁶ JERZY, O.: *Cbleb powszedni – rozmyślenia*. Kraków : Wydawnictwo o.o. karmelitów bosych, 1986, s. 64.

⁷ VIGANŇ, A.: *Eucharistia*. Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosco, 1998, s. 87.

⁸ Predpokladá sa, že *Didaché* bolo napísané buď v Palestíne alebo Sýrii. A keďže rok jeho napísania je blízky vzniku evanjelií, predpokladá sa, že autorom je niekto, kto osobne sledoval Ježišove kázania. Text diela je vlastne syntézou Kristovho učenia, čo je vlastne aj samotný význam slova *Didaché*, ktoré šířili apoštoli. Išlo o výborné kompendium

zmýšľanie kladú taký dôraz, že osobám, ktoré nežijú v pokoji, radia, aby sa najprv zmierili alebo aby sa radšej nezúčastnili na Eucharistii. Didaché označuje slávenie Eucharistie výslovne ako obeť, nie však ako pamiatku Ježišovej smrti. Slávenie má eschatologický charakter, čo sa prejavuje na konci zvolávaním *Maranatha* (Príď Pane).

Prijímanie pokrmu v súvislosti s Eucharistiou nie je totožné s neskorším agapé, ktoré sa udomácnilo v Cirkvi v 3. storočí, ako nakrímenie chudobných. Nie je to ani veľkonočná večera, lebo tú bolo možné sláviť iba raz v roku. Ale prijímanie pokrmu v súvislosti s Eucharistiou mohlo byť slávnostné stolovanie, podobné takému, akým sa začínala sobota, kde bolo lámanie chleba a na konci bol kalich dobrorečenia.⁹

Pre poapoštolské obdobie vzniklo z eucharistických textov mnoho otázok. Bolo potrebné vyjasniť predovšetkým otázku, ako treba rozumieť eucharistickú realitu. Išlo o otázku vzájomného vzťahu medzi telom a chlebom, medzi krvou a vínom, medzi telom a krvou, ďalej aký je vzťah tela a krvi k živému Kristovi a vzťah reálnej prítomnosti k prítomnosti aktuálnej.¹⁰ Posledný problém zahŕňal v sebe otázku, ako sa smrť na kríži, ktorá sa odohrala iba raz, môže stať prítomnou pri každom slávení Eucharistie. K vysvetleniu týchto otázok prispeli mnohé teologické úsilie a mnohé výpovede cirkevného učiteľského úradu. Tridentský koncil znamená vyvrcholenie poznania a formulovanie viery v eucharistickej oblasti.¹¹

Vnímanie Eucharistie z pohľadu Otcov Cirkvi

Spočiatku sa podľa Ježišovho príkladu, ako už bolo spomínané, podával chlieb dobrorečenia pred hostinou a kalich dobrorečenia po hostine. Podľa synoptikov boli obidva tieto sviatostné prvky posunuté na koniec hostiny. V ďalšom vývoji boli od nej úplne odlúčené a spojené s rannou

I. storočia pre tých, ktorí žiadali o krst a pre katechumenov, aby smerovali svoj život podľa schémy dvoch ciest (života a smrti). Šestnásť kapitol, z ktorých sa Didaché skladá, je možné rozdeliť na tri typy inštrukcií: morálne, liturgické a disciplinárne. Obsah doktrínalnej časti sa odvoláva na dva základné argumenty: Cirkev a sviatosť. Zvýraznené sú časti venované krstu, Eucharistii a pokániu. Iba 50 rokov od založenia Cirkvi, obrady vykonávania sviatostí sú veľmi podobné tým v súčasnosti. Možno práve kvôli neustálemu prispôbovaniu Didaché prestala byť známa tak ako v minulosti a po XII. storočí sa stratili jej stopy. Úplnou náhodou bola objavená v roku 1873 metropolitom Filoteom Bryenniosom. Išlo o kópiu napísanú v Konštantínopole v rámci gréckeho kódexu. *Didaché – prvý katechizmus*. <http://storico.radiovaticana.org/slo/storico/2005-08/45108.html> (30.11.2010).

⁹ JERZY, O.: *Chleb pouszedni – rozmyšľania*. Kraków : Wydawnictwo o.o. karmelitów bosych, 1986, s. 65.

¹⁰ Porov. KRUPA, J.: *Sviatosť kresťanskej iniciácie*. Bratislava : Oto Németh, 2001, s. 34.

¹¹ NEUNER, J.- ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Trnava : Dobrá kniha, 1995, s. 65.

bohoslužobnou modlitbou. V období po Konštantínovi Veľkom sa slávila Eucharistia čoraz slávnostnejšie. Kým pôvodne predsedajúci liturgii formuloval modlitby voľne, od 4. storočia boli čoraz viac ustálené. Tento spôsob slávenia trval asi do roku 900. Rímska liturgia jestvovala už okolo roku 400 a presadila sa v západnej cirkvi.

Svedectvá o eucharistii, o jej chápaní a význame poskytuje nielen liturgia (po obsahovej stránke), ale aj celý rad cirkevných Otcov, ktorých učenie má značný podiel na rozvoji a dynamizme v súčasnom chápaní teológie. Jednoduché výpovede Otcov sa od seba odlišujú iba čiastočne, zatiaľ čo v pokusoch o teologické vysvetlenie sa vyskytujú značné rozdiely. Medzi gréckymi Otcami najobširnejšie výroky nájdeme u sv. Jána Chryzostoma a sv. Cyrila Alexandrijského, u ktorého vrcholí učenie alexandrijskej školy o Eucharistii. Napr. proti Nestorovmu učeniu o Eucharistii hovorí toto: „*Požívame telo Slova, ktoré sa stalo oživujúcim. Cieľom obety kríža a Eucharistie je vzkriesenie smrťou premoženého človeka k neporušenosti. Eucharistia sa dá požívať aj druhého dňa a sv. liturgia sa má slúžiť i za zomrelých.*“¹²

Zásadne môžeme povedať, že grécki teológovia považujú anamnézu – spomienku na Ježiša Krista – za formálny princíp Eucharistie. To znamená, že učia totožnosť Eucharistie s Ježišom Kristom a s jeho dielom spásy až do 5. storočia a to nie bez vplyvu platónskej teórie obrazu, podľa ktorej obraz a originál sú v určitom zmysle totožné, lebo originál sa prejavuje v obraze. Spomienka na historického Ježiša zdôvodňuje obetný charakter Eucharistie. Na základe toho sa vysvetľuje aj reálna prítomnosť, ktorá sa objasňuje analogicky k bytostnej štruktúre historického Ježiša. Na základe textov evanjelistu Jána (porov. Jn 6,22-58) bola v tomto čase Eucharistia chápaná ako predĺženie inkarnácie.¹³ Spomienka na Ježišovu smrť ustupuje v Alexandrii do úzadia. Podľa alexandrijských teológov si Slovo prívlastňuje chlieb a víno ako prvky, ktoré k nemu patria. Eucharistia je takto v podstate telom samého Slova. Títo teológovia vidia hodnotu a vykupiteľskú cenu eucharistických darov v tom, že sú telom a krvou Slova a uskutočňujú spoločenstvo s ním.

Zhruba možno povedať, že Cirkev v prvom storočí zdôrazňovala viac prítomnosť spasiteľného činu, dynamický charakter Eucharistie, v druhom tisícročí, najmä po Tridentском koncile, zdôrazňovala vecný prvok, t.j. realitu tela a krvi Ježiša Krista. Dnes sa hľadá syntéza prítomnosti na spôsob činu a prítomnosti na spôsob podstaty so zvláštnym dôrazom na prítomnosť činu. V tomto vývoji chápania eucharistickej viery alexandrijskí

¹² ŠPIRKO, J.: *Patrológia*. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1995, s. 124.

¹³ KRUPA, *Sviatosti kresťanskej iniciácie*, 2001, s. 130.

teológovia dávali viac do popredia kristologický aspekt, zatiaľ čo antiochij-skí zdôrazňovali soteriologický aspekt Kristovho diela.

V polovici 2. storočia sv. Justín píše,¹⁴ že na nedelnej eucharistickej slávnosti sa smú zúčastniť jedine príslušníci cirkevnej obce, pričom jej predstavený vzdáva vďaky a vyslovuje slová dobrorečenia nad chlebom a vínom. Prosbou o vtelené Slovo, pochádzajúce od Otca, sa obyčajný pokrm stáva Eucharistiou, ktorá je telom a krvou vteleného Ježiša Krista. Slávenie sa koná ako spomienka na Ježišovo utrpenie. Slúži na to, aby sme ďakovali Bohu, za to, že stvoril pre človeka svet so všetkým, čo je v ňom, za to, že nás oslobodil od hriechu, v ktorom sme žili, a konečne za to, že porazil mocnosti a sily zla skrze toho, ktorý sa podľa jeho vôle stal schopným trpieť.

Od 4. storočia sa už veľmi často a intenzívnejšie vyskytuje názor, že Eucharistia je obetou, pretože je pamiatkou obety kríža. Skutočnosť prítomnosti Kristovho tela a krvi sa síce učí, ale dôraz sa kladie na udalosť. Zodpovedá to štruktúre kresťanskej existencie, ktorá je vyjadrená slovami „*skrze Krista v Duchu Svätom k Otcovi*“, že tak grécki, ako aj latinskí Otcovia – okrem nepatrných výnimiek – už od 4. storočia tvrdia, že Eucharistia, napriek skutočnej prítomnosti tela a krvi, poukazuje na vyššiu skutočnosť, totiž na Svätého Ducha, na Boha, ktorý poslal Ježiša spasť ľudí. Okrem toho Otcovia veľmi často vyslovujú presvedčenie, že len ten má spásnu účasť na Eucharistii, kto sám seba v Svätom Duchu obetuje Bohu ako živú, svätú obetu. Kto neprináša obetu chvály a vďaky, neslávi skutočnú pamiatku Pánovej smrti.

Ďalší z Otcov Cirkvi, sv. Ján Chryzostom, nám zanechal zvláštne objasnenie antiochijského chápania Eucharistie. Tak veľmi prízvukuje totožnosť eucharistického tela s Ježišovým historickým telom, že sa nás zmocňuje dojem, akoby už nehovoril na sviatostnej rovine, ale prešiel na rovinu naturalistickú. Chryzostom nerozlišuje dostatočne sviatostný a historicko-prirodzený spôsob existencie. To malo závažné dôsledky pre ďalší vývoj chápania Eucharistie. To isté platí pre porovnanie o sv. Ambrózovi.¹⁵ Na druhej strane sv. Ján Chryzostom odôvodňuje obetný charakter Eucharistie neobyčajne obširne a dôrazne v jej podstate ako pamiatku Ježišovej smrti. Tak, ako aj iným Otcom, najmä Teodorovi z Tarzu alebo Teodorovi z Mopsuestie, leží mu veľmi na srdci snaha dať do súladu časté slávenie Eucharistie s výrokom Listu Hebrejom, že Kristus zomrel raz navždy za všetkých, že jeho obeta má definitívny charakter (porov. Hebr 9,28), a preto už nie sú potrebné iné obety, ako to bolo v dobe pred Kristovým

¹⁴ Porov. SV. JUSTÍN: Apologia I. <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=703> (28.11.2010).

¹⁵ Porov. ŠPIRKO, *Patrológia*, 1995, s. 132- 172.

narodením. Zdôrazňuje, že tu ide vždy o jednu a tú istú obeť, ktorú Cirkev prináša. V Cirkvi jestvuje len jeden jediný obetný úkon, totiž obeť na Golgote. Keď Cirkev slávi Eucharistiu, slávi spomienku na túto jedinú obeť. Cirkev v tejto sviatosti neprináša novú obeť popri obeti, ktorú priniesol Kristus.¹⁶

Pri sv. Cyrilovi Alexandrijskom sa vyskytuje výraz „nekrvavá obeť Eucharistie.“ Podľa neho keď vyznávame Kristovu smrť, vzkriesenie a nanebovstúpenie, sme účastní na presvätom tele a drahocennej krvi našej spoločnej spásy.

Pre sv. Ignáca z Antiochie je Eucharistia tajomným základom jednoty Cirkvi.¹⁷ Vieru v Eucharistiu použil aj v boji proti gnosticizmu. Veľmi poučná je teológia Eucharistie u Origena.¹⁸ Treba však pripomenúť, že pod pojmom požívanie tela a pitím krvi rozumie prijatie Božieho slova s vierou. Predsa ale neznižuje Eucharistiu na prázdny symbol. Prijímanie skutočného tela a krvi je pre neho cestou viery k spoločenstvu s večným Božím slovom. Podkladom pre toto chápanie je pre Origena alexandrijská teológia Slova. Prijatie večného Božieho slova sa podľa neho deje dvojakým spôsobom: slávením Eucharistie a počúvaním Svätého písma. To druhé mu tak leží na srdci, že vyhlasuje: „*Keď vám podávajú Pánovo telo, prijímate ho s najväčšou pozornosťou a úctou, aby z neho nič nepadlo na zem, aby sa nič nestratilo zo svätého daru. Keď však vynakladáte toľkú starostlivosť, aby ste chránili jeho telo – a je to správne – ako sa môžete nazdávať, že je menšou vinou zanedbávať Božie slovo než zanedbávať jeho telo?*“ Aj vnímaním spomínaného výroku máme možnosť pochopiť, čo Origenes vo svojich dielach na viacerých miestach dokazuje: že chlieb a víno sa premieňa na Telo a Krv Ježiša Krista a toto premenenie sa pripisuje pôsobeniu Slova a vyzývaniu Svätého Ducha (v epikléze).

Eucharistia je skutočne *Mysterium fidei*, píše vo svojej encyklike pápež Ján Pavol II.: je to tajomstvo, ktoré presahuje naše myslenie a môže byť prijaté len vo viere, ako to pripomínajú patristické katechézy o tejto božskej sviatosti, ktorej prijímaním na sebe uskutočňujeme spásonosnú pôsobnosť Tela a Krvi.¹⁹

Eucharistia (jej slávenie a vnímanie) ako podnet pre katechézu

V aktuálnej odbornej literatúre sa neraz stretávame s názorom, že vzťah liturgie a katechézy je považovaný za zložitý, ba v niektorých prípadoch až neuskutočniteľný. V tomto slova zmysle zaznieva zo strany litur-

¹⁶ KRUPA, *Sviatosti kresťanskej iniciácie*, 2001, s. 132.

¹⁷ SCHMAUS, *Sviatosti*, 1986, s. 108.

¹⁸ Porov. BETZ, J.: *Eucharistie*. In: FRIES, H.: *Lexikon für Theologie und Kirche*, München 1962, s. 336.

¹⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003, s. 18-19.

gie oprávnená výčitka, že katechetická prax podcenila požiadavky liturgickej katechézy. Toto tvrdenie zastávajú aj autori Všeobecného direktória pre katechizáciu, ktorí píšú, že katechetická prax svedčí o slabom a útržkovitom spojení s liturgiou, čo je dôsledkom obmedzenej pozornosti na liturgické znaky a obrady a slabého využívania liturgických prameňov pri tvorbe katechéz, ktoré síce majú nejakú koncepciu, no tá sa častokrát iba okrajovo dotýka liturgického života.²⁰ Tento fakt je ale možné vnímať aj z opačného uhla pohľadu, v ktorom katechéti poukazujú na tendenciu niektorých liturgistov prezentovať liturgiu takým spôsobom, že sa považuje nielen za prednostnú pred katechézou, ale že sa považuje ako jediné miesto (priestor) spásanosnej prítomnosti Kristovho tajomstva. Je preto dôležité v duchu učenia Cirkvi pochopiť, že tak ako slávenie liturgie a prítomnosť Krista v Eucharistii (i v iných sviatostiach) sú prostriedkami živého stretnutia sa s Kristom, tak aj katechéza je časom, kedy Boh oslovuje človeka a povoláva ho k nasledovaniu. Preto tu možno tvrdiť, že liturgická katechéza plní vzhľadom k sviatostiam tri úlohy:

1. motivuje veriacich k tomu, aby sviatosti nielen prijímali, ale ich aj slávilí,
2. disponuje žiadateľa k prijatiu sviatosti vo viere,
3. uvádza prijímajúceho do hlbšieho chápania tajomstiev sviatostí a k životu s Bohom.

Toto vnímanie spojitosti či symbiózy liturgie a katechézy dáva Magistérium Cirkvi do povedomia aj prostredníctvom Katechizmu Katolíckej cirkvi, kde sa píše, že *„Liturgia je vrchol, ku ktorému smeruje činnosť Cirkvi, a zároveň prameň, z ktorého vyviera všetka jej sila. Je teda vynikajúcim miestom pre katechézu Božieho ľudu. Katechéza je svojou povahou spätá s každým liturgickým a sviatosťným slávením, lebo vo sviatostiach, najmä v Eucharistii, Ježiš Kristus plne pôsobí, aby pretváral ľudí“* (KKC 1074).

Všetky doposiaľ spomínané historicko-teologické poznatky o sviatosti Eucharistie môžu byť prakticky využité v liturgickej katechéze, ktorá ma za cieľ prehĺbiť poznatky viery a pričiniť sa tak k rozvoju života človeka podľa Kristovho ducha. Reč rituálov a symbolov sa nachádza v samom centre liturgického slávenia a kresťanskej zbožnosti. Liturgické slávenie má výchovnú a pastoračnú dimenziu, pričom vnútorná súvislosť medzi výchovným významom liturgického slávenia a úlohou katechézy je jasná. Puto, ktoré nachádza medzi skúsenosťou, hodnotami a slávením, nám umožňuje formulovať zákonitosti v oblasti náboženskej komunikácie: to, čo nie je slávené, nemôže byť pochopené vo svojej hĺbke a vo svojom význame pre život. V tomto načrtnutom kontexte je preto treba uznať,

²⁰ Porov. KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktorium pre katechizáciu*. Trnava : SSV, 1999, s. 34.

že katechéza potrebuje liturgiu, pretože bez slávania viery neexistuje ani sprostredkovanie ani dozrievanie vo viere. To ale neznamená, že predmetom každej katechézy musí byť priebeh liturgického charakteru. Zdôraznenie dôležitosti vzťahu medzi liturgiou a katechézou neznamená absolutizáciu výrazových prostriedkov liturgie. Naopak, tieto slúžia ako jedna z alternatív, v akom duchu možno katechizovať človeka tak, aby správne pochopil to, čo sa mu ponúka.²¹

Príkladom takejto katechézy o Eucharistii, ktorá kladie dôraz na veľkosť tejto sviatosti, je starobylá katechéza sv. Cyrila Jeruzalemského, ktorý sa narodil asi v roku 313 v Jeruzaleme alebo v jeho okolí. V rokoch 347-386 bol jeruzalemským biskupom. Jeho tvrdý odpor voči arianizmu mu zabezpečil trikrát pobyt v exile. Zomrel v roku 386. Medzi jeho najvýznamnejšie diela patria tiež katechézy, ktorými pripravoval katechumenov na prijatie sviatostí krstu, myropomazania a Eucharistie. Z jeho diel sa tiež zachovala homília na Jánovo evanjelium o porazenom ako aj viaceré fragmenty komentujúce Jánovo evanjelium.

Príloha:

Cyrl Jeruzalemský

Katechéza o Tele a Krvi Kristovej

a čítanie z Prvého listu Korintňanom: *Čo som od Pána prijal, to som vám odovzdal* a nasledujúce. (1 Kor 11, 24-32)

1. Toto poučenie blahoslaveného Pavla úplne postačuje, aby vo vás vzbudilo vieru v Božie tajomstvá. Nimi poctení máte účasť na Tele a Krvi Krista. Lebo povedal, ako sme to pred chvíľou čítali: *V noci, počas ktorej bol zradený, náš Pán Ježiš Kristus vzal chlieb, vzdal vďaky, lámal ho, dal svojim učeníkom a povedal: Vezmite, jedzte, toto je moje Telo. Vzal tiež kalich, vzdal vďaky a povedal: Vezmite, pite, toto je moja Krv* (1 Kor 11, 23-25). Keď sa o chlebe vyjadril: *Toto je moje Telo*, kto ešte bude váhať; *Toto je moja Krv*, kto zapochybuje a povie, že toto nie je jeho Krv?

2. V Káne Galilejskej Kristus premenil vodu na víno. Či (teda) nebudeme veriť, že víno premenil na Krv? Tento zázrak urobil na dočasných hodoch. Či (teda) nepríjmeme, že o to viac dal synom duchovného lôžka požívať svoje Telo a Krv?

3. Preto (ich) s celým presvedčením prijímame ako Telo a Krv Kristovu! Pod spôsobom chleba ti je dané Telo, pod spôsobom vína ti je daná Krv. Keď teda prijímaš Telo a Krv Krista, si účastný na jeho Tele a Krvi. Stávame sa nositeľmi Krista, keďže jeho Telo a Krv sú dané našim údom. Podľa blahoslaveného Petra *Máme účasť na Božej prirodzenosti* (2 Pt 1, 4).

²¹ ALBERICH, E. – DŘÍMAL, L.: Katechetika. Praha : Portál, 2008, s. 173.

4. Diskutujúc so Židmi Ježiš povedal: *Ak nebudete požívať moje Telo a nebudete piť moju Krv, nebudete mať v sebe život* (Jn 6, 54). Oni však nepriznali to, čo počuli, ale pohoršení odišli. Usudzovali totiž, že ich nabáda na jedenie mäsitých pokrmov (Jn 6, 61.63.66).

5. V Starom zákone boli predkladné chleby. Jednak neobstáli, keďže sa týkali len Starého zákona. V Novom zákone máme nebeský chlieb a kalich spásy na posvätenie duše a tela. Tak ako je chlieb potrebný pre telo, tak je Slovo potrebné pre dušu.

6. Nepozerať preto na chlieb a kalich ako na úplne pozemské veci, lebo aj Pán uistoval, že sú Telom a Krvou Kristovou. Hoci by ti to hovorili zmysly, nech ťa upevňuje viera. Nesúď tieto veci podľa chuti, ale príjmi vierou a nepochybuj, že si sa stal hodným Tela a Krvi Kristovej.

7. Akú majú moc, ti objasňuje Dávid: *Pred mojou tvárou pripravuješ stôl proti mojim nepriateľom* (Ž 22, 5). Tie slová označujú: Pred tvojím príchodom satani pripravovali stôl nečistý a poškvrený, plný diabolskej moci. Ale po tvojom príchode, Ty sám Pane, si pripravil predo mnou stôl. Keď človek hovorí Bohu: *Pripravil si stôl pred mojou tvárou*, čo iné to môže znamenať, než tajomný a duchovný stôl, daný nám od Boha proti satanom? Tamten stôl bol spoločný so satanmi – tento je spoločný s Bohom. *Pomazal si moju hlavu olejom* (Ž 22, 5b). Pomazal tvoju hlavu na čele olejom, aby si sa poznačený pečatou stal odrazom a svätosťou Boha. *Aký je vzácny kalich, ktorý ma opája!* (Ž 22, 5c). Vidíš, že je tu reč o kalichu, ktorý keď Ježiš zobral do rúk, vypovedal nad ním slová vdakovzdania: *Toto je moja Krv, ktorá bude vyliatá na odpustenie briečov* (Mt 26, 28).

8. Preto o tejto milosti hovorí i Šalamún v Knihe Kazateľ: *Pod, požívaj chlieb s radosťou*, duchovný chlieb. *Pod, pozýva spasiteľným a blaženosť tvoriacim zvolaním, a pi svoje víno s veselosťou*, duchovné víno, *a olej nech bude vyliatý na tvoju hlavu*. Vidíš ho, ako naznačuje aj tajomné pomazanie? *Nech stále budú tvoje šaty biele, pretože milé sú Bohu tvoje skutky* (Kaz 9, 7-9). Teraz, keď si sňal staré šaty a odel si duchovné, biele, mali by ony zostať vždy biele. Neznamená to, že stále treba nosiť biele šaty, mali by však byť naozaj biele, svetlé a duchovné, aby si mohol povedať s blahoslaveným Izaiášom: *Raduje sa moja duša v Pánovi, pretože ma pokrýl rúchom spásy a plášťom nádeje* (Iz 61, 10).

9. Vediať už a veriac, že to, čo vyzerá ako chlieb, nie je chlieb, hoci chuť na to poukazuje, ale Telom Kristovým. A to, čo vyzerá ako víno, nie je víno, hoci má chuť vína, ale Krvou Kristovou, a aj preto, že Dávid povedal: *Chlieb posilňuje srdce človeka a rozjasňuje tvár olejom* (Ž 104, 15), pozdvihuj svoje srdce, berúc duchovný chlieb, a rozveseľuj svoju tvár. Nech bude odhalená v čistom svedomí, odrážajúc ako v zrkadle slávu

Kristovu, keď si prešiel zo slávy do slávy (2 Kor 3, 18), v Kristovi Ježišovi našom Pánovi. Jemu česť a sláva na veky vekov. Amen.²²

Zoznam použitej literatúry

- ALBERICH, E. – DŘÍMAL, L.: Katechetika. Praha : Portál, 2008.
- BETZ, J.: *Eucharistie*. In: FRIES, H.: *Lexikon für Theologie und Kirche*, München, 1962.
- DÉFOUR L, X.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1995.
- JÁN PAVOL II.: *Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003.
- JERUZALEMSKÝ, C.: *Katechéza a Tele a Krvi Kristovej*. <http://www.redemptoristi.nfo.sk/.../cyril%20jeruzalemsky%201.doc>
- JERZY, O.: *Cbleb powszedni – rozmyślania*. Kraków : Wydawnictwo o.o. karmelitów bosych, 1986.
- KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava : SSV, 1999. VIŠŇOVSKÝ M.- ŠOKA S.: *Malý teologický lexikón*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo, 1989.
- KRUPA, J.: *Sviatosti kresťanskej iniciácie*. Bratislava : Oto Németh, 2001.
- NEUNER, J.- ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Trnava : Dobrá kniha, 1995.
- SCHMAUS, M.: *Sviatosti*. Rím: SÚSCM, 1986.
- SLIVKA, D.: Vysvetľovanie Božieho slova v katechéze. In: PALA, G.: *Teologické súvislosti mediálnej problematiky v katechéze. Zborník prednášok z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov : GTF PU, 2009.
- SV. JUSTÍN: *Apologia I*. <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=703>.
- ŠPIRKO, J.: *Patrológia*. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1995.
- VIGANŇ, A.: *Eucharistia*. Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosco, 1998.
- VRABLEC, J. – JARAB, J. – STANČEK, L.: *Chodte aj vy do mojej vinice*. Trnava : SSV, 1997.

²² JERUZALEMSKÝ, C.: *Katechéza o Tele a Krvi Kristovej*. <http://www.redemptoristi.nfo.sk/.../cyril%20jeruzalemsky%201.doc> (30.11.2010).